

Sotsiaalne dialoog ja majanduslangus pangandussektoris: globaalne vaatepunkt

Kokkuvõte

Sissejuhatus

2007. aasta suvel sai Ameerika Ühendriikidest alguse ülemaailmne finantskriis, mis oli raskeim kõikidest 1929. aasta aktsiaturgude kokkuvarisemisele järgnenud kriisidest. See levis kiiresti üle kogu maailma ja mõjutas otseselt reaalmajandust, viies maailma majanduse viimaste kümnendite suurimasse langusse. Finantskriis puudutas eelkõige Ameerika Ühendriike ja Euroopat, samas kui selle mõju Jaapani, Brasiilia ja Hiina pangandussektorile oli pigem tagasihoidlik. Kriisi tagajärjel suurenes tööpuudus Ameerika Ühendriikide ja paljude Euroopa riikide pangandussektoris, samas kui tööhõivetrendid Jaapanis, Hiinas ja Brasiilias eriti ei muutunud.

Euroopas on finantskriisi mõjusid pangandussektorile keeruline eristada neist mõjudest, mis olid tingitud juba kriisile eelnenud aastatel sektoris toimunud olulistest ümberkorraldustest. Töehõive, mis uutes liikmesriikides ning Hispaanias, Kreekas, Portugalis ja Iirimaa oli kasvamas, ilmutas mitmes Lääne-Euroopa riigis (Austrias, Saksamaal, Madalmaades, Taanis ja Belgias) juba langustrendi, peegeldades osaliselt suurte pangandusgruppide tegevuse üha elavamat nihkumist viimati nimetatud riikidest esimestesse.

Poliitikakontekst

Majanduskriis mõjutas oluliselt üldist tööhõivetaset, kuid vaatamata paljudes riikides toimunud ulatuslikule töökohtade kadumisele oleks majandusliku aktiivsuse vähenemisega kaasnenud mõjud kujunenud avaliku sekkumiseta veelgi suuremaks. Kõige arenenuma ja tärkava turumajandusega riigid rakendasid kriisiga toimetulekuks ulatuslikke eelarve- ja rahapoliitikameetmeid.

Finantskriisi mõju pangandussektorile on olnud maailma võimsamate majandustega riikide lõikes erinev. Esiteks ei mõjutanud kriis oluliselt Jaapani, Brasiilia ja Hiina

finantssektoreid ning nende riikide valitsusasutused pidid tegelema vaid mõningate likviidsusprobleemide lahendamisega pangandussüsteemis. Teisalt seisid Ameerika Ühendriikide ja paljude Euroopa riikide pangandussüsteemid silmitsi mitte ainult likviidsus-, vaid ka maksevõimeprobleemidega. Tuli sekkuda paljude finantsasutuste päästmiseks ning finantssüsteemi kokkuvarisemise vältimiseks võeti kasutusele pretsedendituid riiklikke programme.

Alguses reageerisid keskpangad üha süvenevale kriisile finantssüsteemide likviidsuse suurendamisega ja veidi hiljem võtsid valitsused kasutusele konkreetsete asutuste päästmisele suunatud eriotstarbelised meetmed. Pärast 15. septembril 2008. aastal välja kuulutatud Lehman Brothers'i pankrotti võtsid Ameerika Ühendriikide ja Euroopa riikide valitsused finantssektori toetamiseks kindlama lähenemisviisi, võttes vastu senisest ulatuslikumad riiklikud toetuskeemid: hoiuste kindlustamine, võlakirjade tagatised, kapitalisüstid ja abimeetmed pankrotivarast vabanemiseks. Ameerika Ühendriikides tehtud kapitalisüstid olid ELiga võrreldes suuremad ning suuremad on olnud ka Ameerika Ühendriikide pankade tehtud kapitali tagasimaksud.

Ehkki kriis on esitanud Euroopa töösuhete süsteemidele tõsise väljakutse, on sotsiaalpartnerid aidanud sektoril tööturul valitseva negatiivse mõjuga toime tulla. Kollektiivlääbirääkimiste pidamine on muutunud kriisi ajal keerulisemaks, kuid samas sagedamaks, mida on ära kasutatud muudatuste tegemiseks sektoris. Ametiühingud ja tööandjate liidud on otsinud abi (ehkki erineval määral) kõikvõimalikest käepärastest vahenditest: kollektiivlääbirääkimistest, mis on suunatud töötajate kaitsmisele ümberkorralduste ja personali koondamise eest või töökoha kindlustamisele sektoris, rakendades meetmeid, nagu näiteks tööaja

vähendamine; sotsiaalsest dialoogist eesmärgiga olukorda analüüsida ja pakkuda välja meetmeid töökohtade säilitamiseks või loomiseks pangandussektoris; ning teistest sotsiaalpartnerite algatustest, mis aitaksid parandada tööhõivet ja töötingimusi sektoris.

Olulisemad järeldused

ELi 27 liikmesriigi pangandussektorites kadus ajavahemikul 2008–2010 kokku 250 000 töökohta. See tähendab, et tööhõive vähenes 6% võrra, mis on rohkem kui keskmise tööhõive vähenemine kogu majanduses (-2,4%), kuid oluliselt suurem ulatuslikest tööhõivega seotud muudatustest tööstus- ja ehitussektoris (üle 10%). Ainuüksi Euroopa peamises finantskeskuses – Ühendkuningriigis – kadus 187 000 töökohta. See tähendab, et Ühendkuningriigi osa arvestamata oleks tööhõive vähenemine olnud pangandussektoris väiksem kui ELi keskmine ajavahemikul 2008–2010.

Riikide lõikes on pilt mitmekesine. Kõige enam vähenes tööhõive Ühendkuningriigis (-25%), Belgias (-15,2%), Portugalis (-14,8%), Ungaris (-12,7%), Madalmaades (-12,5%), Bulgaarias (-11,9%), Hispaanias (-11%), Lätis (-10,1%) ja Tšehhi Vabariigis (-9,9%), samas kui tööhõive kasvas oluliselt Rumeenias (25,3%), Luksemburgis (23,1%), Leedus (16,9%), Maltal (10,9%), Poolas (7,6%) ja Prantsusmaal (5,4%).

Ameerika Ühendriikides avaldus kriisi mõju varem: töötajate arv pangandussektoris vähenes enam kui 10% võrra ajavahemikul 2006–2010 (400 000 töökohakaotust) ja 7% võrra ajavahemikul 2008–2010. Jaapanis ja eriti Brasiilias ning Hiinas näis pangandussektori tööhõive kriisi ajal pigem kasvavat.

Euroopas toimivad töösuhted sektoris hästi, sotsiaalne dialoog on tugev, ametiühingutesse astumise määr on enamikus riikides keskmistest näitajatest suurem ja kollektiivlääbirääkimiste osakaal suhteliselt suur. Pangandussektori kollektiivlääbirääkimisi peetakse Saksamaal, Prantsusmaal, Hispaanias ja Itaalias peamiselt sektori tasemel; Ühendkuningriigis, Ungaris ja Madalmaades äriühingu tasemel ning Eestis ei peeta neid üldse.

Mõnes Euroopa riigis kollektiivlääbirääkimised kriisi ajal intensiivistusid. Mitmel pool võeti töökohtade säilitamiseks kasutusele juba olemasolevad meetmed, nagu näiteks koondamisfond Itaalias või mõned varasemate kriiside lahendamiseks väljatöötatud instrumendid Saksamaal. Kuid erinevalt näiteks tootmissektorist on pangandussektoris selliste kollektiivlääbirääkimiste tähtsus, mille eesmärk on leida

lahendusi üldise tööhõive taseme säilitamiseks, näiteks lühiajalise töötamise skeemide rakendamise kaudu, jäänud marginaalseks. Enamasti keskenduvad kollektiivlääbirääkimised sellistele küsimustele nagu palgakärped ja – suuremate ümberkorralduste puhul – (sageli vabatahtliku) koondamise ulatuse ja sotsiaalse mõju piiramine äriühingusiseselt kokkulepitud sotsiaalkavade alusel.

Mõningaid uuenduslikke näiteid kriisi ajal sektori tasemel peetud kollektiivlääbirääkimistest võib leida Saksamaalt ja Prantsusmaalt, samas kui Unicredit ja Danske Bank teevad olulisi samme Euroopa piiriüleste töösuhtesüsteemide rajamise suunas äriühingute tasemel. Ehkki pangandussektoris on toimunud Euroopa tasandi sotsiaalpartnerite vahelised arutelud, ei ole ühistes tegevustes praegu veel kokku lepitud. Ameerika Ühendriikide pangandussektoris ei oma kollektiivlääbirääkimised erilist tähtsust. Ametiühingutesse astumise osakaal finants- ja kindlustussektoris on 1,2%, mis jääb tublisti alla keskmise, ning 7 830 kommerts pangast on ametiühing asutatud vaid 13-s.

Jaapanis on enamik ametiühinguid asutatud äriühingutes, sest kollektiivlääbirääkimisi peetakse äriühingute tasemel. Ametiühingutega ühinemise määr finantssektoris (34,8%) on keskmisest suurem (alla 20%). Finantskriisi mõju Jaapani pangandussektorile oli tagasihoidlik, mistõttu keskenduvad kollektiivlääbirääkimiste teemad traditsioonilistele küsimustele, nagu näiteks palgad, lisatasud, lisasoodustused või töötunnid.

Brasiilias on sotsiaalse dialoogi ja kollektiivlääbirääkimiste roll väike, sest sealset töösuhete süsteemi iseloomustab suur riigipoolne sekkumine. Pangandussektor on üks väheseid Brasiilia majandusharusid, kus kollektiivlääbirääkimisi peetakse mitte piirkondlikul, vaid riiklikul tasandil: kollektiivlepinguid uuendatakse igal aastal ja nende sätted kehtivad kogu tööstusharu suhtes, kusjuures mõnda sätet täiendatakse äriühingute tasemel sõlmitud kokkulepetega.

Hiinas on kõik pangatöötajad automaatselt ametiühingu kohaliku osakonna liikmed ja neid kõiki esindab Hiina finantsühing, mis on üks kümnest riigis tegutsevast tööstuse tasandi ametiühingust. Kollektiivlääbirääkimisi ei peeta.

Lisateave

Aruanne „Sotsiaalne dialoog ja majanduslangus pangandussektoris“ (*Recession and social dialogue in the banking sector*) on kättesaadav veebiaadressil: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1115.htm>

Lisateave: Carlos Vacas Soriano, teadur, cva@eurofound.europa.eu